

ULLA-LENA LUNDBERG
Is. Helsingfors: Schildts & Söderströms 2012. 364 s.

Jää. Suomenos Leena Vallisaari. Helsinki: Teos & Schildts & Söderströms 2012. 365 s.

Ulla-Lena Lundberg är en av det svenska Finlands mest uppmärksammade författare. Hon debuterade redan som 15-åring med en diktsamling och har sedan dess gett ut ett tjugotal verk: hörspel, dokumentära böcker och romaner. Hon rör sig som etnolog obehindrat i olika landskap, tider och kulturer, bland dem Kökar, Afrika och Sibirien. Till sin utbildning är hon filosofie magister från Åbo Akademi och blev hedersdoktor vid universitetet år 1993. Hon var konstnärsproufessor 1994-1999 och har ett flertal gånger fått statens litteraturpris, varit nominerad för Nordiska rådets litteraturpris hela fem gånger och varit kandidat för Finlandia-priset tre gånger innan hon nu fick det för sin nya roman *Is*. Den kom samtidigt ut också på finska med titeln *Jää*, förnämligt översatt av Leena Vallisaari – hennes översättare sedan 1989. Den kommer att översättas till en rad andra språk, bland dem norska, tyska, danska och ungerska. Bland andra utmärkelser hon fått kan man nämna Pro Finlandiamedaljen, Runebergpriset, Tollanderska priset och medaljen samt Svenska Akademiens Finland pris.

I romanen *Is* rör sig Lundberg på nytt i sin barndoms landskap Kökar. Hennes far var efter sin prästvigning verksam tre år där i slutet av 1940-talet innan han tragiskt omkom genom en drunkningsolycka. Den händelsen lever hon sig nu in i med en blandning av fiktion och verklighet. Intressant nog är det alltså först sex decennier senare som hon förmått eller velat bearbeta händelsen i romanens form. Miljön känner hon väl inte bara genom att

hon bott på Kökar utan också genom de intervjuer hon i andra sammanhang har gjort med befolkningen på ön.

Romanen börjar med att den unga prästfamiljen Petter och Mona Kummel blir förordnad till Kökar och kommer dit med sin lilla dotter Sanna. Petter blir genast förtjust i ön och dess befolkning och beslutar sig för att snabbt bli klar med sin pastoralexamen för att kunna söka tjänsten och bli kvar på ön. Krigstiden präglar ännu det vardagliga livet. Det är svårt att skaffa sig det man behöver, den karga naturen ger inte tillräckligt med föda åt kor och får och alla förnödenheter måste skaffas från annat håll. De är dessutom på kort så det är inte lätt att få allt att gå ihop. Tack vare Mona som är förtrogen med livet på landet med lantbruk, trädgårdsskötsel och husdjur löses problemen väl. Petter går helt upp i sitt arbete och har litet tid för hustru och barn. Han har svårigheter med predikoförberedelserna och studierna för pastoralexamen avancerar långsamt. Men ute bland församlingsmedlemmarna känner han sig hemma, har tid för alla och försöker medla mellan de två fraktionerna som finns på ön och som hela tiden kämpar om makten. Goda råd får han av några äldre församlingsmedlemmar som informerar honom om situationen, samtidigt som han måste akta sig för att solidarisera sig för mycket med en av parterna. Med prästkolleger har han liten kontakt, isolerad som han är långt ute i havet inte minst under menförestider som omöjliggör alla kontakter.

Romanen aktualiserar en fortfarande aktuell problematik rörande prästrollen. Är prästen en tjänsteman med en noggrant fastställd arbetstid eller är det mera fråga om en livsstil, där man egentligen aldrig kan lägga ifrån sig "prästrocken" utan finns till för församlingsmedlemmar och alla andra som behöver ens hjälp och vägledning dygnet runt? Var går egentligen grän-

sen mellan arbete och fritid – finns det egentligen en sådan gräns? Står prästen liksom läkaren i princip alltid till tjänst när behov uppstår – det är fråga om ett kall och inte ett yrke.

Under sin studietid blev Petter Kummel och några av hans studiekamrater starkt påverkade av Oxfordgrupprörelsen. Väckelserörelsen kom till Finland på 1930-talet och ville med sina krav på absolut renhet, ärlighet, osjälviskhet och kärlek förvandla individer och via dem hela folk. Mona ville rädda honom från denna som hon tyckte svärmiska religiositet med sina offentliga och ständigt återkommande syndabekännelser som hotade att förstöra hennes man. På Kökar fanns det församlingsmedlemmar som ville att han kraftfullare skulle verka för en väckelse på ön, men det ville han inte gå in för. För Kummel var väckelsen problematisk därför att den delade församlingen i två delar: de väckta och de vanekristna och det hade man inte råd med på en liten ort som Kökar, som redan var delad i två fraktioner. Han skulle finnas till för alla människor på ön, inte bara för de fromma. Och det var för dem alla han skulle predika Ordet som frigör och förlöser, inte bara i ord utan också i konkret handling.

Lundberg analyserar inträngande relationen mellan makarna med Mona som den som håller samman familjen, fostrar barnen och får det vardagliga arbetet att löpa och Petter, som obekymrad om livet i hemmet ägnar all uppmärksamhet åt församlingsborna. Hon skildrar väl hur livet på en liten ort utgestaltar sig med alla de konflikter som uppstår, de olika människokaraktererna och naturens skiftningar. President Tarja Halonen fäste sig när hon valde ut romanen för Finlandiapriset speciellt vid hennes okonstlade språk och vid tidsteckningen som en symbol för den nya fredsperioden. Samtidigt fanns i romanens bakgrund inte bara tron på det goda som prästen representerade utan också drag som påminde om an-

tikens tragedier, med ett allt tydligare hot om att något verkligt ont kommer att hända.

Så är olyckan framme. Petter cyklar sedan isen har lagt sig mellan öarna och hamnar ner i en båt-ränna, som nyss uppstått efter en av båtarna som kunnat komma fram i isen. Han hamnar i vattnet utan tillgång till den isdubb eller något annat vasst föremål som orsborna alltid hade med sig när de rörde sig ute på isarna. Han kunde kanske ha klarat sig om han inte varit så angelägen om att försöka rädda portföljen, som han – samvetsgrann som han var – ville få med sig. Småningom sinade hans krafter, ropen på hjälp ekade för döva öron – eller kanske någon hörde dem men antog att det var någon från den andra fraktionen på ön som var i fara – och en motståndare ville man inte rädda. Det tragiska är att just splittringen som Kummel såg som sin uppgift att motarbeta blev en av orsakerna till hans död.

Schildringen av Petters begravning är stark och väcker djupa känslor hos läsaren. Måkan Mona sluter sig helt, de två flickebarnen – bland dem den drygt ettåriga Ulla-Lena – är för unga för att förstå vad som skett, församlingsborna vet inte vad de ska ta sig till och de ditresta prästkollegerna tvistar om vem som ska förrätta jordfästningen. Varför släcks ett så ungt och lovande liv, varför lämnas modern ensam med två små barn, hur ska församlingen klara sig utan sin hängivna, optimistiska och goda herde? Det är tydligt att Lundberg fortfarande brottas med dessa problem. I en intervju understryker hon att romanernas personer alltid också på något sätt speglar författarens egna människouppfattningar och problem.

Lundberg känner den skildrade miljön, människorna och naturen väl. Men styrkan i hennes roman ligger på ett djupare plan. Det är inlevelsen i prästfamiljens och lokalbefolkningens liv och tankevärld som lämnar ett djupare spår. Som präst-

barn är hon väl förtrogen med gudstjänst- och fromhetslivet på orten. Det finns en del små sakfel men de förtar på intet sätt helhetsintrycket. Romanen *Is* har alla förutsättningar att bli en klassiker med episk bredd i likhet med Vilhelm Mobergs och Väinö Linnas folklivs- och tidsschildringar. För en teolog ger den många anledningar att reflektera över en äldre tids prästroll med dess förtjänster och brister. Den som inte ger sig tid att läsa romanen i originalversion eller i Vallisaaris utmärkta översättning går nog miste en lärorik och tankeväckande analys av livet och tron i en liten skärgårdsförsamling men med stor relevans också för dagens kyrkliga situation.

GUSTAV BJÖRKSTRAND
PROF. EMER., BISKOP EMER., ÅBO

AMY-JILL LEVINE & MARC ZVI BRETTLER (TOIM.)
The Jewish Annotated New Testament: New Revised Standard Version Bible Translation. Oxford: Oxford University Press 2011. xviii + 637 s.

Professorit Amy-Jill Levine (Vanderbilt) ja Marc Zvi Brettler (Brandeis) ovat toimittaneet toistaiseksi ainutkertaisen hankkeen, Uuden testamentin kommentaarin juutalaisesta näkökulmasta. Toimittajien lisäksi kirjoittajina toimii 48 muuta, pääosin amerikanjuutalaista tutkijaa, joista monet ovat aikamme tunnetuimpia Toisen temppelin ajan juutalaisuuden, varhaisen kristinuskon ja rabbiinisen juutalaisuuden asiantuntijoita. Heihin lukeutuvat esimerkiksi Daniel Boyarin, Shaye J. D. Cohen, Martin Goodman, Martha Himmelfarb, Tal Ilan ja Geza Vermes.

The Jewish Annotated New Testament pyrkii hahmottamaan varhaisen kristinuskon luonnetta sen juutalaista taustaa vasten, joskin huo-

miota kiinnitetään myös kreikkalais-roomalaisen kulttuurin vaikutukseen. Hankkeen tarpeellisuutta ei ole tarpeen perustella, ovathan useimmat Uudessa testamentissa mainituista henkilöistä juutalaisia. Juutalaisen perinteen, elämäntavan ja uskomusten tunteminen on välttämätöntä tekstien ymmärtämiseksi.

Teos sisältää johdannon jokaiseen Uuden testamentin tekstiin, jota seurataan New Revised Standard Version -käännöksen mukaan, sekä tekstin juoksevan kommentaarin alaviitteissä. Tietolaatikoissa tarjotaan lisätietoa muun muassa tekstin kannalta olennaisista henkilöistä (esimerkiksi Gamaliel, Ilmestyskirjan Johannes), kirjallisista käytänteistä (autuaaksijulistus-formeli, vertaukset), yhteiskunnallisista ilmiöistä (veronmaksu, orjuus), sosiaalista elämää tavalla tai toisella koskevista kysymyksistä (rituaalinen puhtaus, sukupuolimoraali) sekä teologisista käsitteistä (usko, vanhurskaus, laki, kolminaisuus). Mukana on myös useita kirjoitusten maantiedettä selkeyttäviä karttoja.

Varsinaista kommentaariosuutta seuraa kolmekymmentä esseetä, joista ensimmäiset kaksi käsittelevät varhaista juutalaisuutta koskevia virheellisiä mielikuvia (Levine) sekä Uuden testamentin kirjoitusten sijoitumista Heprealaisen Raamatun ja rabbiinisen kirjallisuuden välimaastoon (Brettler). Loput esseet liittyvät Palestiinan alueen historiaan ja yhteiskuntaan ajanlaskun taitteessa ja sitä ennen, antiikin juutalaiseen ja varhaiskristilliseen kirjallisuuteen sekä Uuden testamentin reseptiohistoriaan myöhemmässä juutalaisuudessa.

Teoksen lopussa on hyödyllinen sanasto sekä useita aikajanoja, jotka kuvaavat juutalaisuuden historiaa ja hellenistisroomalaisen aikakauden hallitsijoita ja tärkeimpiä rabbeja. Lisäksi mukana on havainnollistavia taulukoita ja liitteitä, jotka käsittelevät juutalaista kalenteria, mittajärjestelmää, evankeliumien paralleeli-